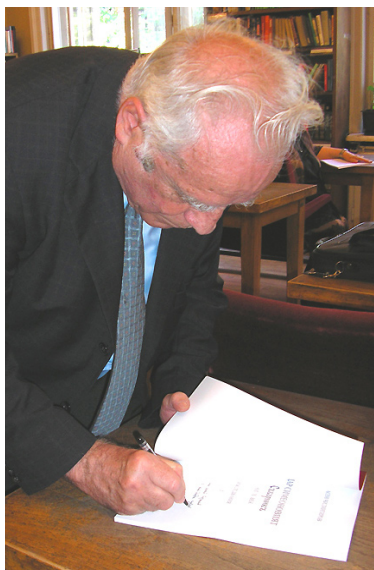

ЦАР СИМЕОНОВИЯТ СЪБОРНИКЪ ОТ X ВЕК, БЕРЛИН, 2007

Асен Чилингиров

През 1817 година бива открит във Възкресенския Новоерусалимски манастир край Москва забележителен ръкопис върху пергамент, съдържащ различни, предимно богословски съчинения от гръцки автори в превод на „църковнославянски език“ — поне така твърдят руските му изследователи. В него те виждат „втората по време на нейното преписване руска книга“. Това свое твърдение те обосновават с текста на посвещението „в чест на великия между князете Святослав“, когото идентифицират с княз Святослав Ярославевич (1073-1076) и по неговото име наричат този ръкопис «Изборник князя Святослава 1073 года». Последвалите проучвания на ръкописа обаче показват, че името на киевския княз е било написано върху заличеното име на българския цар Симеон, което е запазено върху друг по-късен препис на същия сборник, но то личи и на т.нар. **Изборник князя Святослава**. А след махането на подвързията при реставрацията на ръкописа можа да се установи вече със сигурност и това, че листът с посвещението, заедно с други 7 листа, два от които с високохудожествени

илюстрации, са били допълнително прикачени към руския препис от 1073 година и първоначално са украсявали неговия български протограф от X век, а именно **Цар Симеоновия Съборникъ**. Но този ръкопис, попаднал около средата на X век в Киевска Русия, съдържа първоначално — освен запазената в руския препис част — още и други части. Когато в 1830 година известният руски учен княз Михаил Оболенски поема управлението на Главния архив на Министерството на външните работи в Москва, той намира там един друг, също грамаден ръкописен сборник от XV век, в който той открива заедно с препис от непълната първа част на Цар Симеоновия сборник, неговото «оглавление», т.е. съдържание, в което са дадени 783 от заглавията, съдържащи се в оригинала от X век, без последните, които не са запазени на този препис. В този ръкопис, който получава названието «Архивен сборник», са запазени на 551 листа части от първия дял на протографа, съдържащ първоначално компилация от исторически съчинения, включително български летопис, малка част от който, известна под названието «Именник на българските князе», е запазена в три други също късни преписи. Оглавлението предава почти пълния състав на съчиненията във втория дял на **Цар Симеоновия Съборникъ**, запазен в руския препис от 1073 година. А третият дял от българския сборник-протограф е съдържащ главно съчинения с практически съвети и развлекателни истории от разни области на живота под названието *Пчела*. И от него също са запазени до днес — както и от другите части на българския сборник — безброй руски преписи, изготвяни чак до средата на XIX век.

Княз Михаил Оболенски посвещава на изследвания върху „Архивния сборник“ повече от 20 години, като успява да открие още няколко по-късни преписи и въз основа на предговора на един от тях той успява да реконструира отчасти послесловието на сборника-протограф, по всяка вероятност съставен от българския книжовник от Преславската школа презитер Григорий, впоследствие епископ Мизийски (т.е. Български), чийто подпис е носело заглавието на втората половина от историческата част на сборника, където се съобщава, че той е превел и част от Библията — по всяка вероятност четирите книги *Царства*. В своите проучвания княз Оболенски свързва името на Григорий с придружаващия великата киевска княгиня Олга нейн съветник по време на пътуването ѝ през 946 година в Цариград. Но името на Григорий се свързва и с неговата дейност в Киев, където той по всяка вероятност поставя началото на руската книжнина, като приспособява българския книжовен език и неговата азбука към особеностите на руския език.

Оболенски установява, че със засилването на гръцкото влияние върху руската църква след 1039 година започва системното унищожаване на българските книги в Русия, данните за българската история се заличават от руските летописи — също както и името на Григорий, за-

пазено само на два месеца. Но изследванията на княз Михаил Оболенски не са никак удобни за руската и съветската наука. Неговият голям обобщаващ труд върху Симеоновия сборник и Григорий, излязъл в 1875 година, след смъртта на автора, се изземва и унищожават от руската цензура, така

че от него сега са известни извън границите на Русия само два запазени екземпляра.

След Оболенски с целия комплекс от въпроси, свързани с българския сборник-протограф на множество руски ръкописи, включващи над 90% от цялата руска средновековна книжнина, продължават да се занимават и други бележити изследователи, като най-добрия познавач на руската средновековна богословска книжнина архимандрит Леонид и академик А. А. Шахматов. Студията на архим. Леонид, посветена на „Архивния сборник“, в която авторът се занимава детайлно с всички негови части и преписите от тях, също изчезва от библиотеките и почти не се цитира в научната литература. А след излизането на изследването на акад. Шахматов върху българския сборник-протограф, в което го нарича „Старобългарска енциклопедия“, представляваща компендиум от средновековната наука, той е обвинен в „непатриотична“ дейност, поставен е под заплаха за уволнение и престава да се занимава до края на живота си с проблеми на българо-руските културни и политически отношения в миналото.

Представената на българската публика монография съставлява първата част от изследването на българския сборник от X век и неговите руски деривати. Но това изследване засяга също някои важни подробности от над хилядолетната история на българо-руските политически, културни и духовни връзки, до сега по известни причини почти не засягани от изследователите. Те включват ново разглеждане на въпроса за произхода на великата киевска княгиня Олга, за което историческите извори и археологическите изследвания дават досега непознати данни. Но също така ново разглеждане на въпроса за манипулирането на българските исторически извори от руските и съветските изследователи.

Съвременното състояние на архивистиката и международния библиотечен книгообмен, но също и развитието на безграничната система на интернет откриват нови възможности пред науката, с които изследователите, прекрачили вече до прага на третото хилядолетие, трябва да се съобразяват. И това не може да не доведе до големи изненади по отношение на познанията ни за някои области, за които бяхме убедени, че са ни добре известни и че не можем да научим нищо повече за тях.

